

DOBRA u GORSKOM KOTARU.

S K R A D .

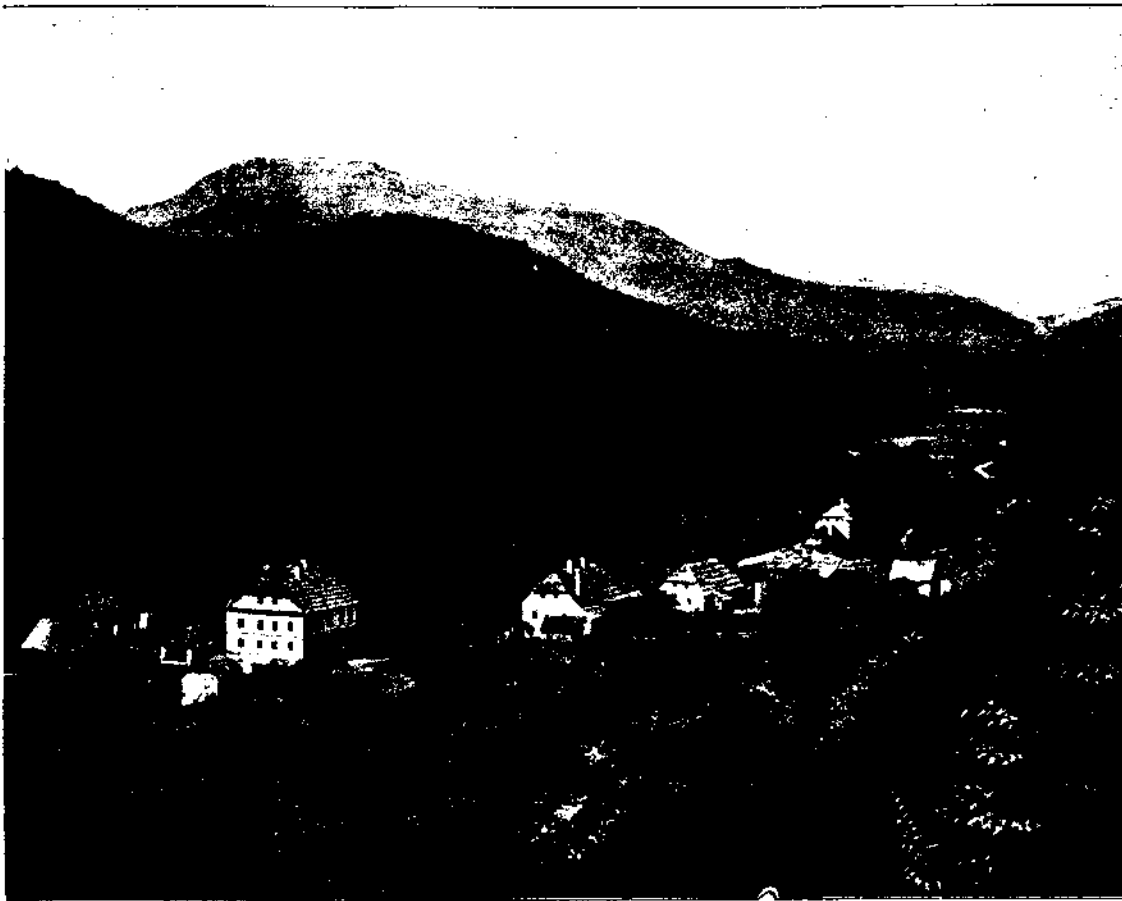

Kad smo kod onih smreka, što se tamo gore crne, tad se oslobodismo briegea reče drug Andrija, kad bijasmo na polazku iz Broda. Uzlazilo se veoma mučno, akoprem je put dobar, nu našim trudnim nogama bijaše veoma tegotan. Za $\frac{3}{4}$ sata uzpesmo se na selo Vrh, odkuda mogosmo razgledat veći dio brodske doline. Ostalo nam sakrivahu visoke jele i smreke. Iza jedne kuće protegla se medju crnogoricom liepa livada na koju posjedasmo, da odpočinemo i štogod založimo. Planinka nam donese, da i nismo naručili, najprije duplak vina, a zatim nas podvori suhim pršutom i tečnim domaćim kruhom. Ne potraje dugo i naša se mala družba udobrovolji, zaboraviv na znoj, što ga iztisnuo strmi put. Tuj se pjevalo, nazdravljalo i veselilo. Uzneseni krasotom predjela, nazdravismo liepoj našoj domovini, na što čašice jeknuše jednim jekom, a poprati ih Mihanovićeva pjesma. Kako stajasmo na medj jednokrvene braće slovenske od kojih nas dielila samo šumeća Kupa, sjetismo se i njih, te im u duhu preko visokih planina odaslasmo bratski pozdrav i otačbenički cjelov.

Ne treba ni spominjati, da je krčmarica pozornim okom pratila tok vinca, poveseliv se, da prisluži iznimno koju krajcaru više. Dodje i drugi duplak. Sad će ti ga bilježnik H., te nazdravi prof. Stošiću, koj se iz Trsta u ove krajeve uputio, da ih opiše.

Na to će prof. Stošić, rodjen Ličanin: »Draga gospodo! Bio sam u Koruškoj, Kranjskoj, Švicarskoj, Dalmaciji, Crnoj gori i druguda; vidio tu mnogo liepa, ali se nisam nadao, da ću takova šta ovdje naći. Ta i vi imate Sviću, ako i nije ledenjaka i sniežnih briegova. U Švicarskoj poznaju svaki kutić, nu ovdje malo ili ništa. Nastojati ću, da s ovim krajevima upoznam i Talijana i Niemca, dočim će g. Hirc to isto učiniti za Hrvate. Ovamo neka se putuje, tu nasladjuje: da nam živi liepa naša domovina!«

I tako se redala zdravica za zdravicom, dok je došao i čas razstanku. Izrukovav se s prijateljima, doviknuše nam: sretno! popратиše nas pjesmom, koja umuknu, kada zamaknusmo u gluhu šumu crnogorice.

DOBRA SA IZTOČNE STRANE.

Zatekla nas noć. Na nebu ni da bi jedna zvjezdica; oblaci se nagomilali gusti i tamni i zamračili obzorje tako, da nisi vidio prsta pred nosom. Išao sam napried, a prof. Stošić uzstopce, napinjući oči, tapkajući nogama i pipajući rukama. Uzpinjali smo se neprestano, utrudili i izmučili se, a nigdje božjega stvora. Od one mrke šume bijaše noć još tamnija, a profesoru i veoma tegotna, što odavahu njegovi uzdisaji. Uz svu nepriključnost ostasmo napokon i bez žigica i krenusmo kao slipeći dalje u tu tamnu noć.

Na jednom podjosmo nizbrdice, nu kamo, toga nismo znali.

Evo spasa, jer zagledasmo u dubljim svjetlo. — »Bit će čovjek, dragi profesore, hajde da ga pričekamo, neka nam barma reče, da li dobro idemo.«

Svjetlo se već na toliko primaklo, da smo razabrali dva stvora, muškarca i ženu. Kad sam vidio, da će skrenuti na lijevo, zaviknem iz svega grla: »Hej! Ide li ovuda put u Skrad?«

— Ide, ide gospodine, i odoše.

Mi opet napried; a tako umorni, tako zlovoljni, da smo umuknuli, lagano koracajući, kao da plazimo. Daleko tamo opazismo dva plamenka, kao dva ognjena oka, i prama njima se zaputismo. Za četvrt sata oćutismo, da smo na dobroj cesti, nu na kojoj, toga nismo znali. Zaćusmo kašljucanje, kad se pred nama stvori jedna žena, koju odmah upitasmo, imali još daleko do Skrada?

— Ta Bog s njima, sada su u Skradu.

Kao da smo se preporodili i ohrabreni krenusmo prama onim plamencima i upravo pred krćmu u koju se navratismo. Tu posjedosmo za stol, povećerasmo, a zatim zatraćismo sobu u kojoj smo prenoćili i snom se okriepili.

Mjestance i željeznićka postaja Skrad leži nešto na ravnici uz drum lujzinski, a nešto sa crkvom na brdaćcu uzdignuv se 655 m nad površinu morsku. I Skrad je planinsko selo okrućeno visokim brdinama, koja su ponajviše zarasla bukvom, medju kojim se iztiću i omašni planinski lazi. Najznatniji je brieg dugi i zeleni Kupjak, koji je ćovjećja ruka probušila, otvoriv kroza-nj 1124 m dug prorov, najdulji na riećko-karlovaćkoj pruzi. Iza njega evo opet 370 m duga Vodenjaka, koji se svija poput S-a i zato je zrak u njem zadušljiv, jer ga parovoz tako zadimi, da provodići (kondukteri) ostavljaju vagone, te se u dolnje strane zaklanjaju. Treći tunel je u vrhu Resnjaku 196 m dug, a kad si njime projurio, eto te u Delnicama.

Kuće su u Skradu zidanice i sindrom pokrivene, a pred svakom je skoro cvietnjak, u kojem goje osobito modri jedić i promjenljivu gjurinku (Georgine), doćim je u pri-krajku još uvijek mjesta, da se razbuji i po koji busić ljekovitog sleza.

Skrad se ponosi vidikom, kao nijedno mjesto u hrvatskoj Švici, nu treba da uraniš i do skradske se crkve potruđiš. Od Skrada sjeverno, pa koliko ti oko daleko seže u Kranjsku, proteže se naoko duboka dolina puna zelenih briegova. U nju se spušta sa dva traka Drgomalj, s desna se velebno iztiču Kuželjske stiene, dočim na kraju obzora hita nebu pod oblake čunjasti kranjski Sniežnik. Kako se god daleko ta dolina protegla, razlilo se po njoj more, ali ne more vodeno, već more magleno. Nikad nisam to vidio! Magleni oblaci valjahu se poput valova, tu bieli, tamo modrasti, obrubljeni zelenim vrhovima. Tek oko devete ure nastane plima; magleni se oblaci trgaju. Sad se medju njima, iztiču zelene glavice poput raznolikih otoka i poluotoka, a vapnene stiene kao da su koraljnici.

Oko 11. ure magleno more presuši; svi se vrhovi i ciela okolica iztaknu drugom slikom. Skradjani se punim pravom ovim prizorom ponose i putnika na nj upozoruju.

Iz Skrada možeš na dvie strane: u Divjake i u liepu dolinu Dobre. Nas su po imenu najviše zanimale Divjake. Krenusmo uzbrdice do velikih trešanja, gdje u hladu posjedasmo, te se dalekim vidikom nasladjivasmo. Kad od ovdje svrneš na lievo, eto ti opet jedne prirodne riedkosti i krasote. Uzdigle se visoke pećine, koje nalikuju Majci Božjoj i malo se hoće maštanja, da razabereš stolac i kip Majke Božje, kako Isusa na koljenu drži.

Uzpev se, dolaziš na kolni put, oko kojega se protegle njive i polja, puna božjega dara. Od jedne tačke gledaš na daleko i široko, a vidiš i mjesto Brod-Moravice, koje se pribralo na briegu poput malena gradića. Ovim putem bijaše nam dosta dosadno putovati, jer mu se pravac ne mienja, a putujući ljubim krivulje. Pomalo otvarao nam se vidik na kraj divlje romantike. Tmasti vrhovi crnogorice izticali se neprestance, a Skradski vrh (1042 m) svojim nas je pećinama iznenadio, te sam zato i pomislio, da mjesto sigurno prikladnijega imena nije zaslužilo. Na jednom skrenusmo zapadno, i sad nam se ukaže samo selo sa crkvom.

Divjake okružene i zatvorene su mrkom gorom, i zato nema tu izgleda na dalnje koje selo ili priselak. Mjesto samo liepo je i čisto, a narod je, kako nam njegov duhovni pastir reče, pošten kao malo gdje.

Podnebe je u ovom planinskom zakutku oštro. Snieži već početkom studenoga, a snieg ne odkopni kadkad do 20. svibnja; iznimno znade zapasti i u kolovozu. Zima je duga, ljeto kratko, nu ono nešto priroda ipak nekako dozrije. Kukuruz ovdje ne uspieva, a o vinovoj lozi ni govora. Od divljači ima u okolici zečeva, srna i medjeda.

Od prilike prije sto godina bijaše u ovoj okolici mnogo divljih voćaka, a kad se narod naselio, nazva po divjakama (voćkama) mjesto Divjake.

Pred divjačkom crkvom stoji prekrasna lipa, koja mjeri sigurno 4 i po m u objamu. Pod njom sabire se puk i razgovara, kako je to običaj i po drugim mjestima, gdje stoji to sveto stablo naših pradjedova.

Crkva je utemeljena g. 1807 i posvećena sv. Izidoru rataru. Župa broji preko 2000 duša, a spadaju pod nju još mjesta: Bukov vrh, Bukovska Dobra, Gramalj, Hribac, Kupjak, Hlevci, Leskova draga, Malo selce, Pečišće, Planina, Resnatac, Tusti vrh i Veliko selce.

Kad si u Skradu, podji cestom i do Dobre, koja leži u milovidnoj okolici i bujnoj dolini uz istoimenu vodu, koja ima ovdje dva izvora, a ponire poslie u Ogulinu.

U Dobri bijaše prije šumski razsadnik gospoštije Turn-Taxis u kojem su gojili razno drveće, kojim su zagajivali goru. Dok ne bijaše željeznice, bilo ovdje i stovarište duga. Ima kod mjesta Bukovska stiena, a u njoj pećina, u kojoj je živio patuljić-pustinjak i hranio se od rose i korienja, a kad bi došao u selo, pio bi mlieko. Jednom sgodom opio se vinom, pošao na granu, pao i nastradao.

U šumama oko Dobre bilo nekoć i jelena na što nas i sada sjeća Jelenski vrh. Oko godine 1854 ubio je zadnjeg jelena na Okrugljaku nad Malim Dragama

kod sela Rasdrtega jedan zvjerokradica, oderao ga, četvrt ponio, a ostalo sa rogovljem ostavio.

U šumama ima »malih kokoška,« kako ovdje zovu Tetrao bonasia (Haselhuhn) a po planinama i tetreba.

U Dobri ima od riba pastrva, manjaka, klina, brkuša i friljaka (Phoxinus laevis), ima velikih raka (Flusskrebs), koje zovu kod Broda kupičnjak, pa i malih, »rakaca« (Steinkrebs).

M u ž e v a h i ž a .

Od Skrada vodi putić nizbrdice, pravcem zapadnim, a tad skrenusmo sjeverno. Gusta nas šuma crnogorice na skoro primi. Čim smo dalje išli, tim je put bivao uži, ali i slabiji, jer je svaki čas koji od nas posrnuo. Nu kad taj put prevalismo, evo nas na velikoj strmini, a na takovu putiću, da smo samo uzstopce mogli koracati. Sad nas opet zaustaviše dvie pećine, uzdignuv se poput vrata, te moradosmo saći, kako je koji bolje znao i umio, nu još malo i eto nas pred vratima Muževe hiže.

Mučan bijaše to put; pokisnusmo nekoji do kože, a zato i posjedosmo, da malo odpočinemo i da se ohladimo. Da ne dugočasim, izvadili toplomjer, da izmjerim temperaturu pred špiljom. Pokazivao mi 18° C.

Izpitao sam mnogo spilja, ali pred nijednom ne nadjoh takove divljači, kao pred Muževom hižom. Pod nogama jedno 14 m raztrgano je korito nekoga potoka, koji s proljeća ovuda štropota. Uz korito uzdigli se strmi kameni vrhovi bukvom i smrekom zarastli, a tu i tamo iztakli i svoja blieda rebra. U ovaj kraj jamačno sunčani traci nikada ne dopiru i zato nema cvietića, koji bi ti oko razveselio. Otvor spilje tako je prostran, da je sam ulaz širok 10, a visok 6 m. Kad je lugar zapalio zublju, krenusmo ogrnuti i u taj podzemaljski sviet. Prostranim hodnikom koracasma iztočno 31 m daleko, odkuda skrenusmo u veliku dvoranu, gdje nas iznenadiše polukružna sigasta korita — kamenice pune ledene vode. Od njih protegnula se sigasta stiena uzbrdice, a svoda se i dna prihvatila liepa prilika. Nalikuje na metar visoku i po metra široku narezanu dinju. Malo dalje, a uz samu vodu, druga je prilika; predočujuća spavajuće diete, kako je posjelo i glavu lievom rukom poduprlo. Na jednom se opet mjestu spušta siga poput zavjese.

Od korita krenusmo u treći odjel. S desna, a na kraju, osoviše se dva sigasta stupa, od kojih je veći 2 m visok, a 1 m debeo. Sad skrenusmo opet iztočno i dodjosmo u dvoranu, u kojoj se razlilo jezerce sa dva čamca. Stupismo unutra, te se povezosmo prvi put u životu podzemno i dopriesmo na kraj spilje. Toplomjer utaknut u vodu, pokazivao je - 8° C.

Povrativ se pred vrata spilje, odlučismo tu i odpočinuti, ali kako je hladan zrak strujio, krenusmo do prve čistine. Okruženi visokim jelama i smrekama, legosmo na tlo posuto iglicama. Glavice viš Skrada još je sunce grlilo, dočim bijaše naš kraj u debelu hladu. Razgovarajući, dočusmo ipak jedan glas božjega stvora, oglasila se mala kokoška, a lugar već napeo kokot i počeo vabiti, ali se ptica ne približi. Onako veseli, svaki je svoju pripoviedao, a šumari crtice iz svoga šumskoga života, o liepoj mlinarici i lugarici, o lovu na medjede i drugu divljač. Odpočinuv krenusmo uzbrdice preko brezika, kojim žubori Skradski potok, te podjosmo u Skrad, gdje nas g. šumar B. pozva na večeru kod koje se živo razgovaralo o krasotama Gorskoga kotara i o njegovoj liepoj budućnosti.

Kad si u Skradu, tad skokni i na Ravnu goru, planinsko selo, koje se svojim kućama otegnulo uz cestu, a broji do 2500 duša, te sa Kosom, Starim lazom i Sušicom, preko 3600 žitelja. — Okolica je ovomu mjestu prekrasna, a ima kod Ravne gore i pećina Šimunov grad, koju valja tek izpitati.

